

Pismo jednom srpskom književniku

Rekli ste mi: »Veličina moje zemlje nema cijene. Dobro je sve čime se osvaruje.«

»Ne«, rekao sam, »ne mogu vjerovati da se sve mora podrediti cilju za kojim se ide. Ima sredstava koja se ne mogu opravdati. Ne želim za svoju zemlju bilo kakvu veličinu, onu od krvi i laži.«

Rekli ste mi: »Ta vi ne volite svoju zemlju.«

Kada se danas sjetim tih riječi, nešto me steže u grlu.

Odmah ću vam reći koja vrsta veličine nas pokreće. To znači objasniti vam koju vrstu hrabrosti cijenimo, a ona nije vaša. Jer nije nešto naročito jurnuti u vatru, ako ste se oduvijek za to pripremali i ako vam je taj juriš prirodni od misli.

Naprotiv, velika je hrabrost ići k mučeničju i k smrti, a biti svjestan toga da su mržnja i nasilje sami po sebi uzaludni.

Vi niste trebali ništa svladati ni u svom srcu, ni u svom razumu.

Mi smo morali mnogo toga, za početak i stalnu napast da vam budemo slični. Tre-

bali smo savladati svoju ljubav prema čovjeku, ono duboko uvjerenje da se ni jedna pobjeda ne isplati i da je svaka povreda čovjeka nepopravljiva.

Jednom riječju, koju ćete, pretpostavljam, razumjeti, jer dolazi od mene čiju ste ruku voljeli stisnuti, morali smo ušutkati našu želju za prijateljstvom. Sada je to učinjeno. Trebalo je mnogo obifaženja, zato mnogo kasnimo. To je obilazak koji je spasio pravdu i stavio istinu na stranu onih koji su se pitali.

Bez sumnje, to smo platili vrlo skupo. Platili smo poniženjima, gorčinom, krvavim jutrima, napuštanjima ... Sve nam je to vrijeme trebalo da vidimo imamo li pravo ubijati ljude, da li nam je dopušteno povećati užasnu bijedu ovog svijeta. Platili smo skupo i platit ćemo još. Ali, imamo svoja uvjerenja, svoja opravdanja: vaš poraz je neizbježan.

Eto, što sam vam htio odgovoriti na ono: »Vi ne volite svoju zemlju«, što me još progoni. Ali s vama želim doći načistac. Nastojali ste me gurnuti na put na kojem ste sami bili angažirani. Što je istina, govorili ste? Bez sumnje mi barem znamo što je laž: to je ono čemu ste nas vi naučili. Što je razum? Poznajemo njegovu suprotnost: to je zločin. Što je čovjek? On je snaga koja uvijek na kraju uzdrma tirane. Čovjek je snaga stvarnosti, a naša sadašnja sigurnost dolazi odatle što su njena sudbina i sudbina naše zemlje vezane jedna za drugu. O svojoj smo zemlji stvorili ideju zbog koje ona zauzima mjesto pored drugih veličina: prijateljstva, sreće i želje za pravdom. Zbog toga smo strogi prema njoj. Nismo joj dali robove, nismo nikoga ponizili zbog nje.

Vi, naprotiv, vi se borite protiv svega onoga u čovjeku što ne pripada domovini. Vaše žrtve su bez rezultata, jer vaša hijerarhija ne valja. Kod vas nije izdano samo srce. Razum se osvećuje. Niste platili cijenu koju on traži. Vi nikada niste znali što je trebalo odabrati, ali ste dobro znali što treba uništiti. Pretpostavljali ste da su, u odsutnosti svakog božanskog i ljudskog morala, jedine vrijednosti one koje vladaju životinjskim svijetom, tj. nasilje i lukavstvo. U stvari, vi ste prilično lako prihvaćali nepravdu naše sudbine i bili ste skloni da je još pojačate. Budući da ste se umorili od borbe s nebom, odmarali ste se u pustolovini, gdje je vaš zadatak bio da razarate zemlju.

Naš težak pothvat sveo se na to da vas slijedimo u ratu, a da ne zaboravimo sreću. Unatoč nasilju pokušavali smo sačuvati u srcu sjećanje na sretno more, na smiješak dragog lica. To je najbolje oružje koje nećemo nikada napustiti. Jer kada bismo ga izgubili, bili bismo poraženi kao što ste i vi. Borim se protiv vas, ali kada budem sudio o vašem užasnom postupku, sačuvat ću vam ljudsko ime. Da budemo vjerni našoj vjeri, prisiljeni smo poštivati u vama ono što vi ne poštivate kod drugih.

Eto zašto u srcu grada koji slični na pakao, unatoč našim izobličnim mrtvacima i našim selima punim siročadi, mogu reći da u trenutku kada vas budemo pobijedili, nećemo osjećati mržnju prema vama.

Želimo uništiti vašu moć, a da vam ne osakatimo dušu.

P.S.

Budući da ste književnik, neće vam biti teško uočiti da sam se koristio Camusovim rečenicama (ne mijenjajući redoslijed) iz njegovih pisama »Jednom njemačkom prijatelju«, od srpnja 1943. do srpnja 1944.

Ivan MARTINAC

U Splitu, 1. 9. 1991.